

Utrikesutskottets yttrande 2020/21:UU4y

Forskning, frihet, framtid – kunskap och innovation för Sverige

Till utbildningsutskottet

Utbildningsutskottet beslutade vid sitt sammanträde den 21 januari 2021 att ge bl.a. utrikesutskottet tillfälle att senast tisdagen den 2 mars 2021 yttra sig över proposition 2020/21:60 Forskning, frihet, framtid – kunskap och innovation för Sverige och eventuella följdmotioner i de delar som berör utskottets beredningsområde.

Utrikesutskottet beslutade den 4 februari 2021 att yttra sig över propositionen i de delar som berör utrikesutskottets beredningsområde samt över följdmotionerna 2020/21:3805 yrkande 7 och 2020/21:3834 yrkandena 15, 17 och 32.

Utrikesutskottet föreslår att utbildningsutskottet tillstyrker propositionen och avstyrker motionsyrkandena.

Utskottets överväganden

Propositionen

I propositionen presenterar regeringen forskningspolitiken för 2021–2024. Den omfattar frågor om såväl forskning och innovation som högre utbildning. Politiken utgår från målet att Sverige ska vara ett av världens främsta forsknings- och innovationsländer och en framstående kunskapsnation. I budgetpropositionen (prop. 2020/21:1) föreslås och beräknas höjningar av anslagen för forskning och utveckling med totalt 3,75 miljarder kronor 2024, som beskrivs närmre i propositionen.

Regeringen anser i den nu aktuella propositionen att samhällets utmaningar behöver mötas med satsningar på strategisk forskning av hög kvalitet och med innovationssatsningar. De övergripande samhällsutmaningar som propositionen fokuserar på är klimat och miljö, hälsa och välfärd, digitalisering, kompetensförsörjning och arbetsliv samt ett demokratiskt och starkt samhälle. Regeringen föreslår vidare satsningar som värnar den fria forskningen. I det ingår ökade medel till universitet och högskolor för forskning och utbildning på forskarnivå. Regeringen vill förstärka svensk forskningsinfrastruktur för att internationellt konkurrenskraftig forskning ska kunna bedrivas. Vidare ska innovationssystemet stärkas med satsningar som avser bl.a. strategiska innovationsprogram, forskningsinstitut, test- och demonstrationsmiljöer samt sänkta trösklar för nyttiggörande och kommersialisering.

Regeringen föreslår i propositionen ändringar i högskolelagen (1992:1434) för att dels förstärka och tydliggöra högskolans ansvar för samverkan, internationalisering och livslångt lärande, dels främja och värna akademisk frihet i högskolans verksamhet. Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2021.

Motionerna

I kommittémotion 2020/21:3805 av Patrick Reslow m.fl. (SD) yrkande 7, anförs att regeringen bör börja projektera för Sveriges framtida isbrytningsförmåga där en ny isbrytare ersätter Oden, som blir ett renodlat forskningsfartyg.

Moderaterna yrkar i kommittémotion 2020/21:3834 av Kristina Axén Olin m.fl. i yrkande 15 på att underrättelsemyndigheterna får ett regeringsuppdrag att utveckla en strategi för hur svenska universitet och högskolor ska stärka sin säkerhet och minska risken för spionage och stöld. I samma motion, yrkande 17 anförs att Moderaterna vill lyfta behovet av att bättre integrera civil cybersäkerhet och cyberförsvar, att koordineringen mellan dem behöver bli bättre samt att det krävs fler innovationer som test- och demoprogram inom cybersäkerhet. I yrkande 32 anförs att det behövs mer fokuserade satsningar

för att Sverige ska kunna ha en rimlig förmåga när det gäller rymdbaserade system, att regeringen bör satsa mer på innovation när det gäller teknikutveckling i segmentet mellan grundforskning och färdiga produkter, samt bör se över inrättandet av ett särskilt strategiskt innovationsprogram som skulle kunna gagna både civila och militära aktörer.

Utskottets ställningstagande

Utrikesutskottet fastställer inledningsvis att regeringen i budgetpropositionen avseende utgiftsområdena 5 Internationell samverkan samt 7 Internationellt bistånd, framgår att flera myndigheter disponerar anslag för forskning och utredningar (jfr. bet. 2020/21:UU1, bet. 2020/21:UU2). Myndigheter som disponerar sådana anslag och som bedriver forskning är bl.a. Vetenskapsrådet, Nordiska Afrikainstitutet och Folke Bernadotteakademien (FBA).

Forskningsfartyget Oden är en isbrytare utrustad med avancerad vetenskaplig utrustning och som är byggd för att genomföra forskningsexpeditioner i polarhaven. Enligt Sveriges strategi för den arktiska regionen är den polarforskning som genomförs med Oden som plattform central för Sveriges roll i Arktis och för vårt internationella klimat- och miljöarbete (skr. 2020/21:7). Enligt proposition 2020/21:60 har en ny överenskommelse med Sjöfartsverket om hyra av Oden slutits från 2019. För att behålla nuvarande aktivitetsnivå under perioden 2021–2024 för den fartygsbaserade forskningen behövs en förstärkning. Utrikesutskottet konstaterar att medel för satsningen på Oden avsätts inom ramen för Vetenskapsrådets forskningsanslag.

När det gäller motionsyrkandet om Oden uppmärksammar utskottet att Sjöfartsverket har bedömt att en förnyelseprocess behöver inledas för isbrytarflottan så att isbrytningsverksamheten kan fortsätta att möta de behov som finns inför framtiden. Utskottet ser positivt på regeringens uppmaning till Polarforskningssekreteriatet att överväga möjliga alternativ för att Sverige ska ha fortsatt tillgång till isbrytande forskningsfartyg året runt när isbrytaren Oden inte längre kan användas för forskningsuppdrag. Frågor om Arktis behandlas ytterligare i utskottets betänkande 2020/21:UU6 Strategi för den arktiska regionen. Utrikesutskottet fick den 26 november 2020 en föredragning om Arktis av utrikesminister Ann Linde.

Utskottet noterar att regeringen i proposition 2020/21:60 anför att den i olika sammanhang har lyft fram de utmaningar och risker som följer av internationella forskningssamarbeten och menar att behovet att beakta nationella säkerhetsaspekter i forskningsintensiva verksamheter framgår av regeringens Strategi för svensk rymdverksamhet (skr. 2017/18:259) respektive Nationell inriktning för artificiell intelligens (N2018:14). Regeringen har även gett Inspektionen för strategiska produkter (ISP) i uppdrag att upprätthålla kontakter med berörda universitet och högskolor i syfte om att informera om riskerna med spridning av känsliga teknologier.

Vidare konstaterar utskottet att regeringen framhåller att vikten av att beakta säkerhets- och försvarspolitiska hänsyn framgår av direktiven till utredningen om organisation, styrning och finansiering av forskningsinfrastruktur (dir. 2020:52).

När det gäller yrkandet om cybersäkerhet anför regeringen att målet är att Sverige ska vara bäst i världen på att använda digitaliseringens möjligheter och att det behöver samordnas med en förmåga att hantera hot, risker och sårbarheter samt att arbetet med och medvetenheten om informations- och cybersäkerhet behöver utvecklas i hög takt. Regeringen menar att det behövs mer forskning inom informations- och cybersäkerhet för att hantera denna utmaning, och att säkerhetsaspekter behöver integreras redan från början i forskning, utveckling och innovation. Regeringen anför vidare att det krävs ett tvärdisciplinärt angreppssätt där teknologisk spetskompetens kompletteras med bl.a. juridik, humaniora samt organisations- och beteendevetenskap för att öka och utveckla Sveriges förmåga på informations- och cybersäkerhetsområdet.

Utrikesutskottet arrangerade den 19 september 2018 ett seminarium med Stockholms internationella fredsforskningsinstitut (Sipri) om framväxande teknologier och internationell säkerhet, där frågan om cybersäkerhet diskuterades.

Utrikesutskottet konstaterade i betänkande 2019/20:UU4 Arbetet i frågor som rör Kina, i likhet med försvarsutskottet, att regeringen hade aviserat att ett nytt nationellt center skulle utvecklas för att öka informations- och cybersäkerheten. Det nationella kunskapscentret om Kina inrättades vid Utrikespolitiska institutet vid årsskiftet och en chef har blivit utsedd. Vidare noterar utskottet att regeringen i december 2020 fattade beslut om att inrätta ett nationellt cybersäkerhetscenter, att centret sedan dess har fått en webbplats, där de myndighetsgemensamma publikationer som producerats inom ramen för samarbetet publicerats, samt att arbetet pågår med att rekrytera en chef samt att hitta permanenta lokaler. Utskottet fortsätter att följa utvecklingen av centrumen.

Utrikesutskottet stödjer avslutningsvis regeringen i att resurserna till Rymdstyrelsen bör stärkas för att öka förutsättningarna för forskning och innovation som bygger på rymddata-exploatering. I budgetpropositionen för 2021 föreslår och beräknar regeringen en ökning av Rymdstyrelsens anslag för forskning de kommande fyra åren. Deltagandet i de europeiska rymdprogrammen kommer också kunna fortsätta att utvecklas, vilket ger ökade möjligheter för svensk rymdindustri att leverera teknik och kunskande.

Med hänvisning till det anförda föreslår utrikesutskottet att utbildningsutskottet avstyrker motionerna 2020/21:3805 yrkande 7 och 2020/21:3834 yrkandena 15, 17, och 32. Utskottet har i övrigt inget att anföra vad gäller propositionen.

Stockholm den 25 februari 2021

På utrikesutskottets vägnar

Kenneth G Forslund

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Kenneth G Forslund (S), Hans Wallmark (M), Olle Thorell (S), Hans Rothenberg (M), Markus Wiechel (SD), Jamal El-Haj (S), Kerstin Lundgren (C), Håkan Svenneling (V), Margareta Cederfelt (M), Björn Söder (SD), Lars Adaktusson (KD), Fredrik Malm (L), Mats Nordberg (SD), Magnus Ek (C), Diana Laitinen Carlsson (S) och Elisabeth Falkhaven (MP).

Avvikande meningar

1. **Forskning, frihet, framtid – kunskap och innovation för Sverige (M)**

Hans Wallmark (M), Hans Rothenberg (M) och Margareta Cederfelt (M) anför:

Vi vill att underrättelsemyndigheterna får ett regeringsuppdrag att utveckla en strategi för hur svenska universitet och högskolor ska stärka sin säkerhet och kunna arbeta med screening samt vid behov samarbeta med exempelvis Säpo, Militära underrättelse- och säkerhetstjänsten (Must) och Försvarets radioanstalt (FRA).

I uppdraget ska ingå att ta fram en samlad åtgärdsplan med ett bredare utbud av verktyg för att begränsa tekniköverföring, inklusive bättre granskning av visumansökningar från kinesiska militärforskare och ytterligare lagstiftning som riktar sig till militära slutanvändare. Dessutom bör det ingå att utveckla myndighetssamarbetet för att säkerställa bättre integration av försvars- och säkerhetsmyndigheterna och högskolemyndigheter som Universitetskanslersämbetet samt Migrationsverket.

Vi anser vidare att en god cybersäkerhet är helt grundläggande för att ett modernt samhälle ska kunna fungera. Sverige är ett av världens mest digitaliserade länder, men undersökningar som t.ex. Global Security Index visar att vi inte ligger lika långt fram när det gäller cybersäkerhet. Moderaterna ser därför positivt på att Vetenskapsrådet tilldelas resurser för ökad forskning om informations- och cybersäkerhet.

Moderaterna vill dock lyfta fram behovet av att bättre integrera cyberförsvar och civil cybersäkerhet. Det finns ingen anledning att hålla dessa två i separata stuprör. Utmaningarna från statsunderstödda aktörer på cybersäkerhetsområdet berör både den civila och den militära sfären. Det finns också stora synergier i att utveckla gemensamma verktyg. Ett bra sådant exempel är tekniskt detekterings- och varningssystem (TDV) som utvecklats av FRA. Det är ett varningssystem som kan upptäcka avancerade it-angrepp som normalt inte upptäcks av kommersiella antivirussydd

Det krävs fler innovationer som test- och demoprogram inom cybersäkerhet. Dessutom behöver koordineringen mellan cyberförsvar och civil cybersäkerhet bli bättre för att man aktivt ska kunna ta del av de satsningar som där sker inom programmet för ett digitalt Europa, Horisont Europa och Europeiska försvarsfonden.

Rymden och rymdbaserade system är ett område som får allt större betydelse för samhället i stort – det gäller alltifrån navigation till klimatövervakning. Följaktligen ökar även betydelsen av rymdbaserade system för totalförsvaret. Försvarsberedningen exemplifierar de militära tillämpningarna vilka bl.a. är positionsbestämning, spaning, förvarning, globalt samband, dataöverföring samt s.k. rymdlägesbild. Det är viktigt att

Sverige ligger i framkant inom en arena som kommer att vara alltmer betydelsefull.

Sverige har ingen större egen rymdindustri med försvarsfokus, däremot ligger vi långt fram när det gäller forskning, vissa specialkompetenser och viss infrastruktur som rymdbasen Esrange i Kiruna. Rymdstyrelsen, Vinnova och Europeiska rymdorganisationen (ESA) tillhandahåller en del stöd för forskning och teknikutveckling, men det behövs mer fokuserade satsningar för att Sverige ska kunna ha en rimlig förmåga när det gäller rymdbaserade system.

Ett sätt att förbättra Sveriges möjligheter inom rymdarenan vore att satsa mer på innovation när det gäller teknikutveckling i segmentet mellan grundforskning och färdiga produkter. Möjligheten att inrätta ett särskilt strategiskt innovationsprogram som skulle kunna gagna både civila och militära aktörer bör ses över. Initialt skulle ett sådant innovationsprogram t.ex. kunna vara en del av Vinnovas innovationsprogram när det gäller flygteknik.

I fråga om Nationellt kunskapscenter om Kina är det bra att ett sådant inrättats. Från moderat sida är vi angelägna om en tillräcklig långsiktig finansiering på adekvat nivå för att säkra både kompetens som spets. Regeringen borde kunna visa högre ambitioner. Så även när det gäller en viktig funktion som Nationellt cybersäkerhetscenter som trots inrättande 2020 saknar en tillräckligt solid och fungerande struktur och vi menar därför att Försvarets radioanstalt (FRA) borde ges huvudmannskapet för centret så att man tillsammans med övriga myndigheter kan driva detta angelägna arbete framåt.

Detta innebär att vi anser att utbildningsutskottet bör tillstyrka motion 2020/21:3834 av Kristina Axén Olin m.fl. (M) yrkandena 15, 17 och 32.

2. Forskning, frihet, framtid – kunskap och innovation för Sverige (SD)

Markus Wiechel (SD), Björn Söder (SD) och Mats Nordberg (SD) anför: Vi anser att regeringen bör börja projektera för Sveriges framtida isbrytningsförmåga med en ny isbrytare som ersätter Oden, som blir ett renodlat forskningsfartyg.

Detta innebär att vi anser att utbildningsutskottet bör tillstyrka motion 2020/21:3805 av Patrick Reslow m.fl. (SD) yrkande 7.